

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΝΤΑΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ ΜΕ ΣΚΟΠΟ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ*

Kay Carucichael

*Ψυχιατρική Κοινωνική Λειτουργός
και Δημοσιογράφος*

Μετάφραση κειμένου

κ. Κιαμίλη Μαρία (Πτυχιούχος Αγγλικής Φιλολογίας)

Μέσα στο κοινωνικολειτουργικό επάγγελμα, είμαστε παγιδευμένοι από τη μία και αντιδρούμε από την άλλη σε ένα πλέγμα σχέσεων και κοινωνικών δομών. Η επαγγελματική μας εκπαίδευση τονίζει την σημασία του να προσφέρουμε σεβασμό, αυτοδιάθεση και αυτονομία στους ανθρώπους με τους οποίους δουλεύουμε. Συχνά έχουμε αισθανθεί την ευθύνη να εισάγουμε τις αξίες αυτές σ' άλλες επαγγελματικές ομάδες για τις οποίες έχουμε την εντύπωση ότι χειρίζονται τους πελάτες μας με απολυταρχικό ή αποδαρρυντικό τρόπο. Ακόμα πολλοί από μας δουλεύουν σε ένα πιο ευρύ πολιτισμικό πλαίσιο όπου οι αξίες που εμείς εκφράζουμε σαν απαραίτητη προϋπόθεση στην επαγγελματική μας προσέγγιση, θεωρούνται σαν ακατάλληλες ή άσχετες, αξίες για τις οποίες εμείς πιστεύουμε ότι αποτελούν αναπόσπαστο μέρος στην επιτυχή έκβαση της δουλειάς μας με τους πελάτες. Μερικές φορές μάλιστα θεωρούνται οι αξίες αυτές επικίνδυνες όταν είναι μια πρόκληση στις παραδοσιακές, απολυταρχικές αξίες του ρατσισμού, της κατωτερότητας της γυναίκας προς τον άντρα, της εξουσίας ή της κοινωνικής τάξης.

Πολλοί από μας είναι αναγκασμένοι να δουλεύουν σε πλαίσια που είναι έτσι σχεδιασμένα, ώστε να ενισχύουν τις απολυταρχικές αξίες, πλαίσια όπως νοσοκομεία, υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας, φυλακές, πανεπιστήμια, γραφειοκρατικά κέντρα τοπικής ή κεντρικής διοίκησης. Μερικοί από αυτούς τους δεσμούς καταφέρνουν καλύτερα από άλλους να συγκαλύψουν την πραγματική λειτουργία τους, που δεν είναι άλλη παρά το να ενισχύουν τις αξίες των «ισχυρών», που παίρνουν τις αποφάσεις στην κοινωνία και από την άλλη να ελαχιστοποιούν την πιθανότητα οποιασδήποτε αλλαγής στο κατεστημένο. Ακόμα εμείς, πολύ σωστά συνεχίζουμε, κινούμενοι από επαγγελματική ευθύνη, να προσπαθούμε να επηρεάσουμε αυτές τις δομές προς όφελος των πελατών μας. Ελάχιστοι από εμάς έχουν αρπάξει την ευκαιρία μέχρι τώρα να σχεδιάσουν πλαίσια που θα υποστηρίζουν τις θεωρητικές αξίες που αναζητούμε για να τις δέσουμε σε πράξη.

Δεν μπορούμε να μιλάμε για ειρήνη χωρίς να γίνεται λόγος για δύο άλλους παράγοντες. Ο ένας είναι η **βία**, ο άλλος είναι η **δικαιοσύνη**. Η Ειρήνη δεν μπορεί να υπάρχει χωρίς δικαιοσύνη. Χωρίς δικαιοσύνη μπορεί να υπάρξει υποταγή, μπορεί να υπάρξει συγκατάβαση, μπορεί να υπάρξει συμμόρφωση, μπορεί να υπάρξει απάθεια. Δεν μπορεί όμως

* Η εισήγηση έγινε στα πλαίσια των εργασιών του 9ου Διεθνούς Συμποσίου της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικών Λειτουργών που πραγματοποιήθηκε στο Τόκιο από τις 27 μέχρι τις 31 Αυγούστου 1986.

να υπάρξει Ειρήνη. Η Ειρήνη μέσα σε ένα άτομο, μια οικογένεια ή μια ομάδα εξαρτάται από μια αίσθηση αρμονίας και δικαιοσύνης και ακόμα από την ευκαιρία να λύνονται οι διαφορές πάνω σε μια βάση ισότητας. Εάν τα παραπάνω λείπουν, εάν επιπλέον υπάρχει φτώχεια και αδικία, τότε έρχεται η βία να καλύψει όλα τα κενά. Η βία αυτή μπορεί να είναι βία στην σκέψη ή στην πράξη. Αυτή μπορεί να εκφραστεί ή να καταπνιγεί -μπορεί να εκφραστεί με όρκους και φωνές, με επιθέσεις, φόνους, ταραχές, βασανιστήρια ή ομάδες ταραχοποιών, κ.λπ.

Εμείς αντιδρούμε σ' αυτά τα εκτεταμένα ερωτήματα σαν πολίτες, αλλά έχουμε και μια επαγγελματική ευθύνη στην κοινωνική εργασία για τα άτομα, τις οικογένειες και τις ομάδες (και ιδιαίτερα εκείνους που ζουν σε ιδρύματα) για τα οποία μπορεί να είμαστε εμείς υπεύθυνοι ή στα οποία να προσφέρουμε κάποιες υπηρεσίες.

Τα λογοτεχνικά έργα που έχουν γραφτεί πάνω στην Ειρήνη, τη βία και την επίθεση αντανακλούν την πολυπλοκότητα των θεμάτων που περιλαμβάνουν. Μεγάλο μέρος των λογοτεχνικών αυτών έργων ασχολείται με την φροντίδα της κοινωνίας για τον έλεγχο της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς και αυτό με τη σειρά του καθόρισε το είδος της έρευνας που έχει γίνει. Τι είναι *Ειρήνη*; Τι είναι *βία*; Ένας γάμος όπου κανένας από τους δύο συζύγους δεν μιλά στον άλλο είναι αρμονικός; Ένας ασθενής που οι πνεύμονές του είναι γεμάτοι με χημειοθεραπεία είναι ήρεμος; τότε έτσι είναι και οι νεαροί άνεργοι τοξικομανείς ανάμεσα στις ενέσεις τους;

Η άποψη της βιολογίας, βασισμένη κυρίως σε μελέτη των ζώων, υποστηρίζει την ύπαρξη μιας κληρονομικής βάσης των ειρηνικών ή βίαιων αντιδράσεων μας και θεωρεί σαν δεδομένο ότι οι άνθρωποι, βασισμένοι στην γενετική τους ιδιοσυστασία, θα αναπτύξουν ποικίλους τρόπους επίθεσης. Φυλές των οποίων ολόκληρη η ζωή τους βασίζεται σε ειρηνικές σχέσεις είναι γνωστές στους ανθρωπολόγους.

Υπάρχει μια σειρά ψυχολογικών θεωριών που εξηγούν το φαινόμενο. Η κοινωνιολογική άποψη, την οποία συμμερίζομαι πιο πολύ, θεωρεί ότι η βία μπορεί να γίνει κατανοητή μόνο σε σχέση με το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο λαμβάνει χώρα. Η μορφή που παρουσιάζεται η ειρηνική ή βίαια συμπεριφορά είναι αυτό που την κάνει κατανοητή και εξηγήσιμη.

Η έρευνα πάνω σε ποικίλες μορφές βίας μέσα στην οικογένεια δείχνει ότι, όπου αυτή η συμπεριφορά γίνεται απειλητική για τη ζωή ενός μέλους, με αποτέλεσμα να φτάσει η υπόθεση σε κοινωνικό λειτουργό, τότε συνήθως ασκείται ανυπόφορη κοινωνική πίεση πάνω στον ένοχο -γονέα.

Στην πατρίδα μου το Strachclyde της Σκωτίας (1,5 εκατομμύριο πληθυσμό) δύο κύριες μορφές έχουν παρατηρηθεί.

Η μια απ' αυτές είναι η περίπτωση όπου το αλκοόλ και η βίαιη συμπεριφορά συνδέονται με υψηλά επίπεδα ανεργίας.

Η άλλη είναι αυτή όπου η μητέρα είναι ο μόνος γονέας που ζει από επιδόματα πρόνοιας και έχει πρόσφατα μετακομίσει και η οποία ενώ νοιώθει πίεση και ένταση, μπορεί να παρουσιάσει συμπτώματα γυχασθένειας.

Το να επιδιώκεις ειρήνη σε αυτές τις περιπτώσεις δέτει σε δοκιμασία όλες τις επιδεξιότητες του πιο αφοσιωμένου κοινωνικού λειτουργού. Ολόκληρη η οικογένεια χρειάζεται θεραπεία ενώ το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει η οικογένεια μπορεί να καταστήσει αυτή την θεραπεία σχεδόν αδύνατη. Η επιτυχία εδώ φαίνεται πιο πιθανή όταν η θεραπεία της οικογένειας συνδυάζεται με ένα δυναμικό πλαίσιο υποστήριξης για τον κοινωνικό λειτουργό.

γό, μια καλή δι-επιστημονική συνεργασία και ένα φάσμα πληροφοριών από την κοινότητα σχετικά με τα παιδιά και τους γονείς. Μέσα σε μια τέτοια δομή είναι πιθανό να αποφευχθεί η επιζήμια μακροχρόνια απομάκρυνση του παιδιού, που τίθεται σε προστασία, ή του γονέα που πηγαίνει στη φυλακή.

Για δύο δεκαετίες έχει εκφραστεί η ανησυχία ότι αυξάνει η βία στα σπίτια διαμονής για παιδιά. Εμείς έχουμε υπόψη μας για το τι πραγματικά συμβαίνει αφού οι αναφορές που γράφονται από το προσωπικό σπάνια περιλαμβάνουν λεπτομέρειες για τις πιθανές συνθήκες κάτω από τις οποίες υπήρξε ένα ξέσπασμα από το μέρος του παιδιού. Όπου ασκείται βία από το προσωπικό στα παιδιά, η οποία συνήθως δεν αναφέρεται, όχι μόνο επειδή το ίδιο προσωπικό κάνει την αναφορά για τον εαυτό του, αλλά επειδή ένα μέρος της βίας που ασκείται από πολλούς ενήλικες προς τα παιδιά, όπως το να τα σπρώξεις ή να τα τραντάξεις, δεν θεωρείται σαν βία. Τέτοια συμπεριφορά φαίνεται ότι έρχεται στην επιφάνεια μόνο όταν το παιδί δραπετεύσει. Η προσοχή μας στρέφεται στο αντίκτυπο που έχει το ίδρυμα στην συμπεριφορά των παιδιών καθώς και την επίδραση του προσωπικού πάνω σε αυτά. Αποδεικνύεται όλο και περισσότερο ότι ακόμα και πολύ δύσκολα παιδιά και νέοι άνθρωποι είναι δύσκολοι, εξαιτίας του χώρου μέσα στον οποίο ζούν. Η έλλειψη εκπαίδευσης του προσωπικού είναι προφανώς ένας σημαντικός παράγοντας.

Στα άλλα ιδρύματα διαμονής για τα οποία υπεύθυνος είναι ο κοινωνικός λειτουργός ή τουλάχιστον παίζει κάποιο ρόλο, σ' εκείνα δηλαδή τα ιδρύματα για ηλικιωμένους, διανοητικά ανάπηρους, σωματικά ανάπηρους, ξενώνες ενηλίκων για ανάρρωση ψυχασθενών καθώς και στα ίδια τα νοσοκομεία οι διαμένοντες εκεί μπορεί να φτάσουν σε κατάθλιψη, μελαγχολία, άρνηση ή απάθεια, ίσως επειδή δεν το θεωρούν πρέπον ή ασφαλές να εκφράσουν θυμό.

Μόνο οι απολύτως υγιείς ή οι πιο διαταραγμένοι ψυχικά θα αντιδράσουν με βία. Είναι δυνατό να αναδιαρθρωθούν τα πλαίσια μέσα στα οποία μονίμως εμφανίζονται αρνητικά συναισθήματα, έτσι ώστε να καταστεί (ειρηνική) και δημιουργική η ζωή μέσα σε αυτά. Αυτό ισχύει για τις οικογένειες, ομάδες ή κοινότητες.

Υπάρχει μεγάλη ανησυχία αλλά πολύ λίγο έχει συζητηθεί σοβαρά το θέμα της βίας και η συμβολή του κλάδου (μας). Ο πρόσφατος θάνατος δύο Άγγλων κοινωνικών λειτουργών, ενώ έκαναν επίσκεψη σε πελάτες, είχε σαν αποτέλεσμα μια αστραπιαία μεθοδική καθοδήγηση για το προσωπικό αλλά πολύ λίγη εκπαίδευση πάνω στις τεχνικές για την αντιμετώπιση θυμωμένων ή βίαιων πελατών.

Επιδέσεις στο προσωπικό των γραφείων οδήγησε σε μερικές περιοχές στην επιμονή του εργατικού συνδικάτου να υψωθούν μεταλλικά χωρίσματα ανάμεσα στο προσωπικό και το κοινό. Αυτό μάλλον είναι πιθανό να αυξήσει παρά να μετριάσει τυχόν επιθετικές αντιδράσεις.

Το γεγονός ότι η κοινωνική εργασία έχει σχέση με την φροντίδα ανθρώπων μας κάνει να ανησυχούμε στην διάρκεια των συζητήσεών μας. Όταν απορρίπτονται οι τρόποι με τους οποίους ερχόμαστε σε επαφή και επικοινωνούμε, όταν απωθείται η εικόνα του εαυτού μας σαν άνθρωποι που θέλουμε να βοηθήσουμε και να φροντίσουμε τους άλλους, όταν έχουν μεταφέρει πάνω μας το ξέσπασμα των συναισθημάτων, τον ασυγκράτητο θυμό και μίσος παλαιότερων συναντήσεων, τότε είναι δύσκολο ακόμα και για τον πιο έμπειρο κοινωνικό λειτουργό να παραμείνει σταθερός και να διαχωρίσει την φαντασία από την πραγματικότητα.

Η πρώτη τέτοιου είδους εμπειρία ενός κοινωνικού λειτουργού είναι κάτι σαν απώλεια και θα πρέπει να αντιμετωπισθεί κατ' αυτό τον τρόπο. Θα πρέπει να υπάρξει μια άμεση ευκαιρία να μιλήσεις με συναδέλφους, μια ενθάρυνση να μη το συζητάς παρά μόνο όταν είναι αναγκαίο. Το γεγονός της **απώλειας** θα πρέπει να γίνεται αποδεκτό και να μην μετατρέπεται σε άρνηση ή έλλειψη αυτοπεποίθησης του κοινωνικού λειτουργού στην προσπάθειά του να βοηθά άλλους.

Ο Maxwell Jones ο ιδρυτής της θεραπείας της κοινότητας μου δίδαξε ότι κάθε περίπτωση διαμάχης ήταν και μια σημαντική εμπειρία. Στο πλυντήριο του νοσοκομείου εάν κάποιος έχανε την υυχραιμία του, η δουλειά σταματούσε και όλοι καθόμασταν, προσπαθώντας να καταλάβουμε τι είχε συμβεί. Δίνονταν μεγάλη σημασία στο συναίσθημα αλλά το πρωταρχικό ήταν να μαθαίνουμε. Τεχνικές στην ομάδα για την δημιουργική επίλυση διενέξεων περιλαμβάνονται στο καθημερινό πρόγραμμα του ιδρύματος. Δεν υπήρχε ιεραρχία. Η διάκριση ανάμεσα στον ασθενή και τον θεραπευτή, τον τρελλό και τον υγιή ήταν αμυδρή. Ο καθένας ήταν και ένας θεραπευτής, ο καθένας έπρεπε να ασχοληθεί με την δική του παραφροσύνη. Εγώ χρησιμοποίησα αυτή την ιδέα σε μια ειδική μονάδα βίαιων φυλακισμένων και υπήρξε αποτέλεσμα.

Το άτομο εξελίσσεται σε σχέση με άλλους ανθρώπους και οι σχέσεις αναπτύσσονται μέσα στις κοινωνικές δομές ή το κοινωνικό πλέγμα που μπορεί να παρέχει, μόρφωση, ταυτότητα, ενίσχυση του εγώ στην καθημερινή ζωή, πληροφορίες για τον κόσμο και ευκαιρίες για να λυθεί η σύγκρουση.

Πολλές κοινοτικές ομάδες έχουν οργανωθεί με αυτό τον τρόπο. Μερικές μάλιστα περιλαμβάνουν και επαγγελματίες. Άλλες όχι. Ανάμεσα στις πιο ενδιαφέρουσες ομάδες είναι εκείνες των κατασκηνώσεων ειρήνης.

Η Ειρήνη δεν είναι στατική, ούτε είναι μια κατάσταση Νιρβάνα κατά την οποία δεν επηρεαζόμαστε από οτιδήποτε συμβαίνει στον κόσμο. Μπορεί να είναι κάτι που βρίσκουμε για μας τους ίδιους μέσα από την πνευματικότητα ή την περιουσία, αλλά για να ακριβολογούμε η Ειρήνη πρέπει να αναζητηθεί στον εξωτερικό κόσμο, στις σχέσεις μας με άλλους ανθρώπους.

Αυτός είναι ένας δημιουργικός τρόπος ζωής με συνεχή αλλαγή. Ο David Renholds ο οποίος έκανε μια μελέτη πάνω στους παραδοσιακούς τρόπους θεραπείας των γαπωνέζων, μιλά για μια κατάσταση που την περιγράφει σαν μια «μπάλλα σε τρεχούμενο νερό». Αυτή η περιγραφή μου φέρνει έντονα στο μυαλό την ιδέα μου για την Ειρήνη. Η Ειρήνη επίσης σχετίζεται με την προσωπική ανάπτυξη και τον πόνο όταν αυτός αντιμετωπίζεται δημιουργικά.

Η ικανότητα του να αναζητάς μια ειρηνική λύση των προβλημάτων προέρχεται από την **απελευθέρωση**, από τον **φόβο** και ακόμα **απελευθέρωση** από την ανάγκη να καταπραΰνεις τον πόνο σου, πληγώνοντας κάποιον άλλον. Ο φόβος πρέπει να μοιράζεται, δεν μπορεί να τον μεταφέρει μόνος του κάποιος. Ο πόνος δεν μπορεί να θεραπευθεί μεμονωμένα πρέπει να το μεταφέρουμε έξω προς τον κόσμο και να τον μετασχηματίσουμε. Δεν πρέπει να αρνούμαστε τον πόνο. *Η ικανότητα του να κρατάμε ενεργό τον πόνο είναι το μόνο πράγμα που θα σώσει τον κόσμο.*

Η άρνηση του πόνου ήταν αυτή που έκανε δυνατή την ύπαρξη στρατοπέδων συγκέντρωσης στην Γερμανία.

Η άρνηση του πόνου ήταν αυτή που έκανε δυνατή την ρίψη βομβών στην Χιροσίμα και στο Ναγκασάκι.

Η άρνηση του πόνου είναι αυτή που κρατάει εν ενεργεία το απαρτχάιντ στην Νότια Αφρική.

Η άρνηση του πόνου θα είναι αυτή που θα επιφέρει το πυρηνικό ολοκαύτωμα.

Πρέπει να διατηρήσουμε τον πόνο μας σαν μια λυδία λίδο της αλήθειας, να τον μετασχηματίσουμε σε αγάπη και να τον χρησιμοποιήσουμε για να δημιουργήσουμε σχέσεις και κοινωνικές δομές για την Ειρήνη.

Σύμφωνα με τα λόγια του Σκωτσέζου ποιητή Edwin Muir, η αγάπη ανδίζει στο «λιβάδι που λιμοκτονεί και στο αμαυρωμένο δέντρο», λόγια που αντιπροσωπεύουν την καθημερινή ζωή πολλών στους οποίους παρέχονται υπηρεσίες κοινωνικής εργασίας.

Ο ίδιος συνεχίζει λέγοντας:

*«Άνθη πόνου και ευσπλαχνίας
ανδίζουν μόνα σ' αυτά τα
σκοτεινά λιβάδια.....»*